

TERMÉSZETBARÁT

Kolozsvár,

február 17-én 1848.

Harmadik év.

TARTALOM: A kutya hasznai különböző földtájakon III. — Hasznos apróságok: A bor, ser villám által megtisztítható. Egyszerű mód a pálinkát kozmásságától megtisztítani. A cukorrépa édtartalma. Az úgy nevezett chinai fű. — A planéták uralkodása a kalendariomokan. — Roppant nagy hó Bukarestben. Természetes esernyők. Új papiranyag. Még egy új pityókapótló növény. Pusztító idegláz Slésiában. A cholera még jobban is fenyeget. Egy indu a krokodiluson lovagol. A buzgó iskolamester

A kutya hasznai különböző földtájakon.

III. A kutya nem minden fontosság nélküli szerepét, ha szinte az eddig elé soroltak nem győznének is meg az iránt, már csak az is igazolja, miszerint a historia sem tartotta érdektelennek figyelmét ezen állatra kiterjeszteni s betükkel alkotott emléket szentelni számára. A régi nagy történetíró Plinius irományaiban gyakran megemlékszik állatunkról s általában igen sok mulattatót hagyott róla hátra, miből néhány jellemzőbb adatot közölnünk legyen szabad. A kollophonbeliek és kasbaliak — azt mondja ő — egész kutya-hadseregeket tartottak, melyek a háboruban mindig az első ostrom-sorompot képezték, és soha gyáváknak nem mutatkoztak. Mindig a leghivebb segédesapatul szolgáltak s mi több, mindenkor zsold nélkül harcoltak. Hüségek urok iránt már azon időben oly ismeretes volt, mint jelenleg. Ezt a következő tények igazolják: midőn a lyciai Jasont megölték, kutyája teljességgel nem akart enni és halálra éhezett. Midőn Lysimachus királyt elégették, Hyrkanus nevű kutyája a lángba ugrott s vele elégett; éppen e történt Hiero király kutyájával is. De mindezeket felülmulja e következő történet: midőn Titius Sabinust a Neron elkövetett gyilkosság miatt szolgálival együtt halálra ítélték, egyik szerencsétlen kutyáját a börtön ajtajától semmiképpen sem lehetett elhajtani, sőt midőn testét az utczára kivetették is teljességgel nem akarta elhagyni, hanem panaszosan ugatott s midőn az ösztetődült nép közül valaki egy darab húst

vetett neki, azt felkapta s megholt urának szájához vitte; mikor pedig a testet a Tiberisbe vetették, maga is belé szökött, a' testtel verset úszott és nem akarta engedni, hogy a vízbe elmerüljön. A római népet ezen esemény a kutya hüsége iránt anynyira felindította, hogy emlékéét fentartandó a római évkönyvekbe beiktattatta.

Midőn nagy Sándor Indiába nyomult, az albaniai király egy rendkívül nagy kutyát ajánlódékozott a nagy hódolatónak. A hatalmas állat megtetszett neki s erejét próbára vonandó, elébb egy medvét, majd egy vadkant s végre egy őzt bocsátott hozzá; de a kutya még csak meg sem mozdult s megvetőleg tekintett az állatokra. Ezen megboszankodván a vezér, a kutyát agyonütötte. Ez fülébe ment az albaniai királynak s még egy másikat is küldött azon kérése kíséretében, hogy ne oly gyenge állatokkal, hanem oroszlánnal vagy éléfánttal próbálja meg, hozzátevéen, hogy neki csak két ily kutyája volt s ez az utolsó. Most a nélkül, hogy sokat gondolkoznék, a kutyához egy oroszlánt bocsátott, s lám a kutya legott földre terítette. Ekkor egy éléfántot hozatott elé, és soha a most keletkezett viaskodásnál mulattatóbbat nem látott. A kutya szőre felborzadt, iszonyu dörgő hangon morogni kezdett, felkölt, ellenét most jobbról majd balról megtámadta, megrohanta s ismét visszavonult, magát ellene taszításai ellen biztosította, s anynyira vitte a dolgot, míg az éléfánt a sok ke-rengésben elszédülvén elesett.

A spanyolok Amerika meghódításakor a ben-

születtek ellen folytatott irtó háboruban kutyákat használtak. A legnevezetesebbek közé tartozott Becerillo, melyről a 16-ik századbéli írók gyakran említést tesznek. Ezen közép nagyságu, bátor és okos kutya mindig a legnagyobb csoport ellenségét szokta megtámadni, az indiánokat karon ragadta s így vezette odább, a ki pedig menni vonakodott, azt legott szétszaggatta. A meghódolt indiánokat pontosan megtudta különböztetni az ellenségtől s azokat soha se bántotta. Okossága bizonyságául a következő nevezetes eseményt beszélik: egy reggel egy kapitány azt az embertelen tréfát akarta egy fogoly öreg indiánón elütni, hogy e kutyával szétszaggattassa; e tekintetből egy darabka papírt adott át neki, hogy azt a sziget kormányzójához vigye, föltevén magában, hogy az öreg elindulása után a kutyát legott szabadon bocsátatja, mely aztán megcsipvén széttépi. Midőn a szegény indián a kutyát rárohanni látta, előtte a földre esett s a papírt elémutatván kérte, hogy kimélje meg, mivel neki levelet kellene elvinnie. Ezen szavakra a dühöngő kutya mintegy megszelidült, kevés gondolkodás után az öreghez közelített s nyalni kezdte. Ezen történet a spanyolokat bámulással töltötte el, s előtök valami természetfölöttinek és csodateljesnek látszott; miért a kormányzó az öreg indiánót szabadon bocsátotta; de Becerillot egy más harcban egy éles nyíl megölte.

Harmadik Henrik évenként százötven ezer pftot költött madarakra és kutyákra. A többek közt volt neki három kis kedvencz kutyája, melyeket ő egy pompás aranylánczczal nyakába akasztott kosaracskában hordozott. Így szokott volt ő szobájában sétálni és igen nagy gyönyörűségét találta abban, ha egyedül lehetett ezen kedvelt állatokkal. A smyrnából nagy költséggel hozott állatok igen szépek, kedvesek és hűk voltak. Megtanították őket őrt állani s ezen kötelességet bámulásra méltólag pontosan teljesítették. Az ágy mellett a Henrik fejénél tanyázva örködték éjszakánként, két lábukkal azon

boltozatra támaszkodva, mely nekik faköpenyeg gyanánt szolgált. Egy síp, a melynek a hangját igen jól ismerték, adta tudokra, hogy az őrállást változtatni kell. Mihelyt az őrálló meghaltotta a kedves hangot, mely a nyugalom boldog pillanatát hirdette, legott neki esett azon alvó társának, melyet az örködés sora ütött, s megcsipte fülét, hogy ébredjen föl. Így váltogatta fel egymást a három kutya éjszakánként míg éppen megviradott. A királynak náluknál hűbb testőrei soha sem voltak. Tudva van, miszerint egy Clemens (Kelemen) nevű párisi pap st. Cloudba harmadik Henrik mulatóhelyére vonult, hogy meggyilkolja. Mivel a papot a király kabinetjébe bévezették, hogy átadja azon levelet, mely a gonosz tettnek ürügyül vala választva, az őrt álló eb a papot megtámadta s a gonosz szándékot elárulta; mert ezen kis, különben nagyon szelid állat, mely soha senkit sem bántott, mérgesen kezdett ugatni, s a gonosz vendéget mindenképp meg akarta marni. A király szokása ellen a kutyákat egy mellékszobába vitette. De az őrt állott kutya még mérgesebben kezdett ugatni. Ez alatt Henrik két törzsúrast kapott s vérébe úszva rogyott le.

A mi elődeink nagy menyinyiségű eseményeket hagytak hátra a mi tanuságunkra, melyekből tisztán láthatni, miszerint azon szellemi tehetségekből, melyeket az emberek kizárt tulajdonuknak akarnak tartani, némely rész a kutyának is jutott osztályul. Állításunkat — hogy többeket fel ne hordjunk — a következő tény is igazolja. A danczigi fővásáron 1754-ben egy kis kutyát mutogattak, mely igen sok oly műfogást produkált, melyre gazdája franczia vagy hollandi nyelven figyelmeztette. Egy kis nyomtatott könyvből, melyben franczia és hollandi nyelven több mint száz kérdés és felelet volt, akármelyik kérdést lehetett választani. Ha németül kérdeztek, nem tudott rá felelni, hanem ilyenkor gazdája francziára fordította a kérdést s a kutya legott megfelelt reá. A feleletek csak egy vagy két szóból állottak, melyekhez a betüket a kutya

kikereste s egymásután rakta, hogy értelmök legyen. Ha például valaki kérdezte: ki építette Rómát? kirakta azon betűket, melyek rendbe rakva Romulus-t jelentették. Továbbá azt is megtudta mondani, hány óra van; ha ezt kérdezték, olyankor csak az órára nézett, aztán elment az asztalon lévő hártványoz, melyeken a római számok hüvelyknyi nagyságban voltak leírva, lábával megmutatta azon számot, melyen az óramutató állott. Ily módon még a perczekeket is megtudta mondani; a nőket a férfiaktól megkülönböztetni. Ha kérdezték, hány nő van a szobában, legott kitette azon számot, a hányon jelen voltak. Sőt még a színeket is megtudta a köntösöken különböztetni. De a mi a nézőket leginkább meglepte, a volt, hogy igen helyesen tudott számitani, jelesen pedig osztani. Azon kártyákból, melyeken a minuta számok voltak, néhányat elébe tettek, még pedig anynyit, mennyi együtt az osztandó szám volt, azon számot pedig, melylyel osztani kellett, kevéssel alább. Így például feljül volt 21, alább 7. Ekkor a gazda kezével a 7-re mutatott; kérdvén hány-szor van meg a 7 a 21-ben; a kutya ezt figyelemmel hallgatta, aztán elment a kártyákhoz s a 3 számot kiválasztotta s gazdája lába eleibe vitte stb. Több bámulást gerjesztő adatokat a kutyaügyességről elősorolni éppen nem volna bajos.

Miután a kutya életében a legkülönbözőbb szolgálatokat tette az embernek, még halála után sem szünik meg neki használni. Bőre igen erős lévén, a timárok nálunk igen becsülik; meszsi északon pedig, jelesen Kamcsatkában a szőrös bőr kiváltképpen becsült öltözetet ad. Hogy a kutyahús megehető, már említettük. A kutyaszir rozsliszttel öszszefőzve, mint mondják, hatás gyógyszer a szárazbetegség ellen, miért még kereskedésben is megfordul. A csontot evő kutyák ganéja pedig igen jó trágya némely földekre, sőt néha a timárok is használják.

Azon betegségek közül, melyeknek a kutya kivan téve, csak a dühösséget említjük, és ezt azért is teszszük, mivel nézetünk különbözik

attól, melyet a M. Gazda egyik közelebbi számában olvasánk. Már fenebb említettük, miszerint Amerika rendkívül meleg vidékein a kutya-düh csaknem egészen ismeretlen, tehát a meleg nyavalya szülőoka nem lehet. Szinte ezt mondhatni a nagy hidegről is. — Tudjuk, hogy a kutyák egy évben kétszer párosulnak, s a tapasztalás azt mutatja, hogy a szuka ilyenkor, ha himmel nem párosulhat, hamar megdühüdik; a him olyankor esik dühbe, ha koslató szukanál volt a nélkül, hogy párosulhatott volna. Legtöbb dühödött kutyát februarban és augusztusban láthatni; de ennek oka sem nem a hidegben, sem nem a melegben rejlik, hanem azon körülményben, miszerint a szukák rendesen ezen időben koslatnak. A düh származása ellen ennél fogva a legbiztosabb eszköz a kiherélés, mit mind a szuka, mind pedig him kutyán eszközölhetni; csakhogy a kiheréléssel nem kell sietni; mert ha ez a kutya ifju korában történik, az egész életén át túnya és jámbor marad, ha pedig kinőtt korában herélik ki, az előtti éberségét megtartja, könnyebben hízik s így kevesebb tápszerre van szüksége. Hogy nálunk oly sok him és oly kevés szuka kutya van, okozza az oly gyakori düh a himeknél. Minthogy pedig ezek csak akkor dühödnek meg, ha siker nélkül voltak valamely koslató szukanál; némely országokban az a bölc törvény áll, hogy a koslató szukákat nagy pénzbüntetés terhe alatt kerengőbe hagyni nem szabad. A kinek kiherélt kutyái vannak, vagy pedig him kutyái közt hasonló nagyságu szukát is tart, biztositva lehet az iránt, hogy kutyái soha sem esnek dühbe, ha csak idegen dühös kutya meg nem marja, mi ellen azonban jó részt védeni lehet. A dög csak az ifju kutyáknál otthonos, 1½ éven feljülieket nem bánt. Ha tehát idősb kutyánál étvágyhiányt, kedvetlenséget, homályos látást, bajos nyelést, az alsó álkapczában bénaságot, és tajtékos nyálosságot veszünk észre, méltó okunk van a kutyát dühösséggel gyanusítani, miért legott bé kell zárni és lenmagolajat étetni vele (előbb a ku-

tyát meg kell éheztetni, aztán jó tejbe kenyeret aprítani, s közébe, ha a kutya nagy, 2, ha kicsi 1 évökalan olajat tölteni); ha pedig a levegőben kapdosni kezd s minden ok nélkül harapni, valószínű dühös gyanánt tekintendő s legott meg kell löni. Ha ez nem történik kilencz napra különben is megdöglik miután elébb a hátulya is megbénult. Némely dühös kutyák meglehetősen csendesen viselik magukat, mások ellenben, melyek természetöknél fogva is élénkek és marósok, meszsze elkeringenek s az embereket, kutyákat és más állatokat megtámadják. Ezen betegségét víziszonykórnak is nevezik, mivel némely dühös kutyák iszonyodnak a víztől. A dühös kutyának nem csak a nyála, hanem az egész állat mérges.

L. V.

HASZNOS APRÓSÁGOK.

A bor, ser villám által megtisztítható.

Crosse angol tudós kísérletei szerint a forrásnak indult vagy már megforrt folyadékokat pl. a bort, sert, mustot, gyümölcsbort stb. tetemesen meg lehet javítani, nevezetesen a savanyodástól megóvni, úgy szintén nagyon hamar meg is tisztítani, hogyha galvaniféle villámfolyamot vezetünk rajtuk keresztül. Ezen célra két szűk, alólról zárt, mintegy 5 hüvelyk átmérőjű s 60 hüvelyk hosszú likacsos agyagesövet akint helyezünk a folyadékba, hogy felső részök kikerjen belőle; ekkor vízzel megtöltvén, egyik csőbe cink-, a másikba vashengert bocsátunk, és a két hengert fölül érczdrót által egymással összekötjük. Ha még nagyobb hatásra van szükség, úgy az egyszerű érczhengerek helyett két vagy több gömbölyű cink- és vashenger alkalmazandó, melyeket aztán a fölebbi módon kapcsolatba kell egymással hozni.

Egyszerű mód a pálinkát kozmásságtól megtisztítani.

E végre egy 15—20 vedres átalagot felállítván, tégy belé a fenekétől 3"-re szűrőfene-

ket (Siebboden), alól csapot, felül pedig hagyj nyilást a szükséges kellékek bétévése végett. Az eképpen fölszerelt átalagot töltsd meg félig jól kiégetett hárs-, eger- vagy fenyőszénnel, erre hints 10 font csontszenet és 5 font porrá tört mangant (Braunstein), ezeken felül még anynyi faszenet, mennyi az edénybe fér. Most megtöltöd az átalagot pálinkával, mit három napi állás után ismét lecsapolsz; ha zavaros, még le kell jártatni, ha világos, úgy a lejártatás elmaradhat. A lefolyt pálinka oly tiszta, hogy minden további rectificatio nélkül liqueurt gyárthatni belőle. — Egy ilyen átalaggal 12—15 hóig is lehet dolgozni a nélkül, hogy hatásából vesztené; ha pedig már veszteni kezdi erejét, a szemmen maradt pálinkát többszöri vízfelöntéssel kivonván, a szenet a levegőn megszáritod s újra égeted, mi által elébbi erejét megint visszanyeri. A szén izzásig égetendő s úgy egy olóban (Dämpfer) eloltandó; az irtuk célra magyarányai nagysága darabokra kell törni.

A czukorrépa édtartalma.

Barreswil és Michelot frank vegyészek a czukorrépat újból folytonos chemiai és életmüteni vizsgálat alá vevén, a következő eredményre jutottak:

1) Pelouze állítása, hogy az egészséges répa csupán egyetlenegy édfajt, tudniillik jegülhető nádmézet, tartalmaz, teljesen megvalósult. A vizsgálók a répat e tekintetben a legelső gyökszál képzésétől fogva virágzásáig s aztán teljes éréséig kis időközökben vizsgálván, merőben ugyanazon eredményre jöttek mint Pelouze.

2) A répa édtartalma rendkívül változik nemcsak a növény különböző fajtáinál, hanem ugyanazon fajnál is a korosság, föld, égaly, időjárás stb. szerint. Így például a tartós esőzés vagy huzamos szárazság 25—30% különbséget is hoz néha elé a répa súlyában és édtartalmában.

3) A czukorképződés kezdetben növe-

kedő arányban van a növény fejlődésével; a magban semmi cukor nincs, a fiatal gyökerekben kevesebb mint a korosabbakban; stb. a fejlődés bizonyos fokánál a cukorképződés pangásba jő és az egész második vegetatio-szakban kevesebbül. Ezen időszakban a gyökér édtartalma mindig közel egyenes arányban áll száraz anyagtartalmával, bármekkora is egyébiránt a gyökér terjedelme és súlya. Hat hó (egy télen átali) eltevés alatt a répa édtartalmában semmi változást sem vettek észre sem mennyiségileg sem minőségre nézt. Megjegyzendő azonban, hogy ezen tél különösen száraz volt.

Az ugy nevezett chinai fű.

Az ángolok valami rostkelmét hoztak Chinából, melyet chinai fűnek neveznek s a legfinomabb szövetet szövik belőle; ezen kelme sokkal szebb a lennél s oly sajátságos fényvel bír, hogy azt hinné az ember, selyemnek kell a béverőjének lenni. Ezen rostkelmének mázsája Ángolhonban mintegy 17 pforint s egy belőle szőtt zsebkendő 1 for. 30 kr. p. Mennyire tudva van ezen rost egy a csalánfélékhez tartozó növény (*Boehmeria utilis*) törzsén jő elé, mely China, Java és több keletindiai szigeteken terem vagy termesztik. Chinában a levelektől megtisztított törzset vízben megáztatják, aztán a külréteget levonják és megfejtik. A frank kormány kísérleteket tesz ezen nevezetes növény tenyésztésére, melynek sikerülése iránt nagy reményvel vannak.

*r.

A plánéták uralkodása a kalendáriumokban.

A legtöbb kalendáriumokban még jelenleg is minden évnek adnak egy uralkodó plánétát, melyekhez rendszeren nem kevés időjóslatot csatolnak, melyeknek aztán jóval többen hisznek, mint a tizenkilencedik századtól várnók. Ha ezen régi balvélemény okát nyomozzuk, oly időre kell visszazamennünk, mely az emberi nemzet hiteles

historiájának legrégebb nyomainál vénebb, oly időre, hol az emberi szellemnek ez és hasonló botlásait a természeti törvények nem ismerése némileg mentheti.

Az égi tűnemények legrégebb észlelései minden népeknél szoros kapcsolatban vannak az élet azon szükségével, hogy a rövidebb vagy hosszabb időszakok alatt történeteket egymással kombinálhassák. Így például a világosság és sötétség, a csillagok feljötte és lenyugta a nappalról fogalmat szülték; a nap égi útjának figyelmes vizsgálása pedig az évét. Miután eképp az ég némely csillagaival közelebről megismerkedtek: a kisebb, kevésbé észrevehető csillagok sem kerülhették ki sokáig az emberek figyelmét, annyival is inkább, mivel azok tulajdonságai iránt a nap és hold már figyelmet ébresztettek. Így történik, hogy a plánéták ismeretét, melyekhez még a napot és holdat is számították, már a legrégebb időkben feltaláljuk és alkalmunk lesz látni, miszerint ehhez legott egy egészen új időfelosztást kapcsoltak.

Azon igyekezet, miszerint az egen tapasztalt mozgásokat egymás közt bizonyos összefüggésbe akarták hozni, nemsokára zavarba hozta az emberi szellemet. Az ember az érzéki benyomások által megszokván lakhelyét az egész mindenség közép pontjául tekinteni, könnyen rábeszélte magát arra, miszerint minden tűnemények egyedül az ő kedvéért vannak, és hogy azoknak a volna a rendeltetésök, hogy neki a jövő titkait elárulják, sőt mi több, hogy ezen jövőendő egészen a csillagok helyzetétől függene. Ezen tévedés — mely a csillagokból jóslatok szülőanyja — éppen oly régi, mint a csillagászat; ugyanezt találjuk fel a mi kalendáriumainkban is a plánéták uralkodásában.

Azon hét testet, melyet plánéták nevezete alatt összeállítottak, már a legrégebb idő bizonyos rendbe rakott. Ez így következik: „Saturnus, Jupiter, Mars, Nap, Venus, Merkur és Hold“, mely rend ugyanaz, melyben következnek ezen testek a naptóli távolságra nézve, kivéve a mi

földünkhez legközelebb álló holdat, és a nap helyett földünket gondolva, melynek útja tudomás szerint a napon átmenni látszik. Részint az említettük testek különböző sebessége, részint pedig mindenik plánéta külső tekintete arra vezette az embereket, hogy mindenik égitestnek saját jellemet adjanak. Így Saturnust lassu mozgása miatt hideg és tunyának, Jupitert mérsékeltnak, a gyorsabb, pirosas világosságot sugárzó Marsot tüzes és élénknek tartották s. i. t. Ezen jelleme szerint — úgy vélte az akkori korbeli nép — mindenik planéta bizonyos befolyást gyakorol az ember sorsára, a növények és állatok életére és légkörnyünk időjárására. Közülök mindenik csak akkor éreztethette befolyását, midőn uralkodó, s a mint a sor ütötte minden egyes napnak, évszagnak és évnek volt uralkodója. Ha egy évben Merkuré volt az uralkodás, másban Hold, aztán Saturnus, Jupiter s. i. t. következett. Sokszor olvassuk, hogy az uralkodóhoz némi jóslatok is vannak kötve, például a Holdhoz a „harmat és nedvesség szülője, hideg és nedves“; mintha bizony azért, hogy többnyire szemtanuja a hold a harmatszarmazásnak, szüksépképp tőle kellene származnia. Azonban itt még nincs vége a jóslatnak, hanem még az is ott áll „ezen év általában inkább nedves mint hideg és száraz stb.“; ehhez csak jó combináló ész kell, hogy — ha teheti — az ok és okozat közti kapesot kitalálja, és egy ki tudja honnan kapott évszámot és légkörnyünk időjárását szükséges összfűgésben lenni feltalálja!

De ezen régi balvélemény maradványainál fontosabb az, miszerint a plánéták uralkodása alapul szolgált egy még most is használatban lévő időfelosztásnak. A mi hetünk és napjaink elnevezése ama babonás előkor astrologiai tévedésétől ered. A hétnek hét napra való felosztása, mint a sz. írásból tudjuk, a legrégebb időre esik, a mit Egyiptomban, Assyriában, Chinában és egész keleten feltalálunk; még az indiai braminok (papok) is ismerik, nálók is a napok megnevezése megfelel a miénknek. Azt

megmondani nem lehet, hogy ezen népek közül melyik osztotta fel elébb hét napból álló hétre az időt, de az bizonyos, hogy a hét a legrégebb emlékoszlopa a csillagászati ismereteknek.

A felett, hogy a hét planéta egymás utáni következése miként adott alkalmat a hét napjai elnevezésére, különbözők a vélemények. Közönségesen felveszik, miszerint azon időben, melyből a planéták nevei származnak, már a nap fel volt osztva huszonnégy órára. Minden planéta a fen mondott rendben következett a nap egyes órái uralkodójává, és a nap első órájának uralkodójától kapta azon nap a nevét. Így például azon napot, melynek első órájában Saturnus uralkodott *dies Saturni*, nálunk szombat nevet kapott s. i. t. Ennek második órájában Jupiter uralkodott, a harmadikban Mars, Saturnus ismét a nyolczadikban, tizenötödikben és huszonkettödikben, Jupiter a huszonharmadikban, Mars a huszonnegyedikben, úgy hogy a huszonötödik óra, vagyis a következő nap első órája a napra esett. Ezért ezen napot *dies Solis*, vasárnapnak nevezték. Ha ezen renddel tovább megyünk, a következő nap uralkodójának a Holdat találjuk, miért azt *dies Lunae*, hétfő névvel jelölték, s így tovább menve származik a hét planétától a hét nap neve.

Mások szerint a napnak huszonnégy órára való felosztása későbbi időben történt. Ezek szerint a nap azon időben csak négy szakaszra volt osztva; így is csak oly módon kapják neveiket a napok, azon különbséggel, hogy a számitásban nem Saturnustól a Holdig, hanem megfordítva a Holdtól Saturnusig mennek vissza. Ezek szerint ha azon napot, melynek első szakaszában a hold uralkodott, hétfőnek hitták, annak második szakaszában Merkur, a harmadikban Venus, a negyedikben a Nap, az ötödikben vagyis a következő nap első szakaszában Mars volt uralkodója s így *dies Martis*, nálunk keddenek nevezték stb.

Bármelyik nézetnek legyen is igaza, anynyi kétségen kívül igaz, hogy az időnek hetekre való

felosztása a legrégebb idők őshagyománya, s midőn a quackerék a keresztyénséghezzi tulságos ragaszkodásból a hét napjainak pogány neveit újakkal cserélték fel, a csillagászatnak egyik legrégebb oszlopát semmisítették meg.

T Á R C Z A.

ROPPANT NAGY HÓ BUKARESTBEN. Mult hó 16-dikáról kelt tudósítások szerint roppant vastagságu hóréteg borítá egész Bukarestet, milyenre a legöregebb emberek sem emlékeznek. Némely házak egy ölnél nagyobb hóval voltak eltemetve, s lakóik közül sokan három nap mulva sem jöhettek ki. A szomszédoknak kellett egymáson valamenynyire segíteni, hogy a közlekedést némileg fentartsák, mert sem szánnal sem szekérrel nem boldogulhattak. A földszinti házak ablakai el voltak fedve, és sok utczába teljes lehetlen jutni, úgy hogy az orvosok némely betegeiket napok óta meg nem látogathaták. A malmok befagyván s az utcák járhatlanokká levén, nem csoda, hogy kenyér és fa rendkívül megdrágult.

TERMÉSZETES ESERNYŐK. Egy angol tudós tanár azt bizonyító, hogy a természet mily czélszerűen rendelkezett mindenben, erősség gyanánt említi, miszerint „a gombák mindig esőzés alkalmával teremnek s minden kétségen kívül csupán ezen okból van esernyő-alakjuk.“

ÚJ PAPIRANYAG. A parisi tudományos akademia egyik közelebbi ülésében Roque értekezést tartott arról, miféle kelméket lehetne rongy helyett a papirgyártásnál használni. Számos kísérleteiből kitűnt, hogy az Agavelevelek s a Pisang- és Banane-törzs (*Musa paradisiaca* és *M. sapientum* Linn.) rostjaival igen jól pótolhatni a rongyot. Mindkét növényt lehetne Algirban tenyészteni, s az utóbbinak gyümölcsét Frankhonnal is megkedveltetni. „A pisang törzse és az agavelevelek nagyon gazdagok rostszálakban — úgy mond Roque úr — de nagy mennyiségű húsos vagy kemény sejtanyagot is tartalmaznak; az hát a feladat, miképp válaszszaak el ezeket a rostoktól.“ Ezen műfolyamnál azonban mennyire lehet kerülni kell a chemiai procedurát, mert ez nevelné a költséget s a kelme szilárdságának is ártana. A feltaláló elébb gép által a növényt összezúzván, a rostszövetet, melyen

még sok sejtanyag függ, forrásnak teszi ki, mely a sejtanyagot teljesleg lesorvasztja. A hátramaradott rostokat jól kimossa és kilugozza, mire aztán papírrá gyárthatni. Az ilynemű gyártmány előnyei abban állanak, hogy egyenlő jóság mellett nem kell sortirozni, és kivált a pisangpapirhoz csak félanynyi enyv szükséges mint az eddigi rongygyártmányhoz.

MÉG EGY ÚJ PITYÓKAPÓTLÓ NÖVÉNY. Lamarre-Picquot egy általa *Artorhiza* (kenyérgyökér) névvel nevezett növényt hozott Párisba. Ezen növény Amerika északi tájain terem s az ottani vadnépek gumóit mint igen becses táplálószeret megeszik. A gumókban nincs semmi kesernyesség s minden készítés nélkül egyszerűen főzve vagy liszttel kenyérnek sütve megehetni. Magjait rendkívül kemény héj borítja, úgy hogy a víz csak nagy nehezen hatolhat keresztül rajta. Természetes vala hát, hogy eleinte teljességgel nem tudták csirázásba hozni, míg aztán nedves gánéjba nem tették. A további kísérletek fogják eldönteni, hogy vajjon ezen új növény ki tudja-e állani a mi égalyunkat.

PUSZTÍTÓ IDEGLÁZ SLÉSIÁBAN. Poroszhon Slésia tartománya felső kerületében az idegláz borzasztó pusztításokat visz véghez: némely helységeiben a deszka sem volt elegendő koporsókészítésre, úgy hogy a színek s más deszkaépületekről erőszakkal rabolják el a deszkát koporsónak. Egy kis faluban Ratibor mellett a pap egymásután 26 ideglázban vonaglónak adta fel az utolsó kenetet. Kranovitz városkában 40 hagymázos család van elrekesztve.

A CHOLERA MÉG JOBBAN IS FENYEGET. Bár mennyire némultak el lapjaink a cholera jöttével ijesztgetni, bár mennyire legyen is megnyugodva keleti természetünk, mintha éppen semmi veszély sem fenyegetne, mi el nem mulatjuk hiteles adatok után újra meg újra emlékeztetni olvasóinkat, hogy a pusztító vész folyvást szomszédunk házában öldököl s a legszigorubb tél sem képes feltartóztatni lépteit, legfőlebb ha némüleg lassítá. El ne bizzuk hát magunkat és legyünk résen, nehogy az ellenség, mely a legnagyobb valószínűséggel tavasz multával vagy a nyár hevével meg fog látogatni, készületlen találjon. A legújabb tudósítás szerint még mind pusztit a más alkalommal leirtuk Orosz kormánylatokban, legdühösben Kasan és Orenburgban, hol a betegeknek majdnem fele elhal, úgy Moskwaban is még mind tart, s már lassankint a minski és podoliai kormánylatban is terjed. Hasonlag nem szűnik Konstanczinápoly alantabb fekvő részein és a bosporuspartii helységeiben.

Egy indu a krokodilon lovagol. Az induknek szo-

kások, a part melletti fákra mászni, hogy onnan kényelmesen vadászszanak halakra. Egykor egy ilyen halvadász leesett az ágról s éppen egy alatt heverő alligator hátára lovagosan (rittlings). Mihelyt észrevehé, hol ül s érzé, hogy a szörny mozogni kezd, mindkét kezével átölelte keményen a krokodilus derekát. Ez gyorsan átúszék vele a folyón s a sűrű bokrok közt túlpartra mászott, mi közben a szegény indu összeviszszalón karmolva; majd megint viszszahurczolá a folyóba s onnan ismét keresztül az elébbi part felé. De a part nagyon meredek volt, s míg a szörny lassan felfelé erőlködött, az indu is használá a kedvező alkalmat, háttal a vízbe veté magát és szerencsésen kiúszott. Alkalmasint lovag és ló egyiránt örvendettek, hogy egymástól megszabadulhattak.

A BUZGÓ ISKOLAMESTER. Amériikai lapok azon ritka körülményről tesznek említést, hogy bizonyos tanoda előljáróinak egy iskolamestert tanítási buzgalmáért kellett elbocsátniok. A buzgó férfiú azon dicsérendő elvből kiindulva, hogy tanítványai előtt mindent a lehetőségig érzékeltetni kell, az előljárósághoz folyamodott apparatusok iránt, melyek természettudományi leczkéihez mulhatlan szükségeseek. De itt azon rövid válaszszal útasíták el: „tanítson egyszerűleg s aféle bolondságokba ne elegendjék.“ Maga gondoskodott hát apparatusokról, és értésére adá tanítványinak, hogy ha neki másnapra néhány egeret hoznak, megfogja mutatni ezeken az azot, légeny hatását. Másnap kemény feddést kapa az előljáróságtól, mert a gyermekek tanolásszomjakban egész éjjel fenmaradtak s egérvadászatukkal majd felforgatták a házat. A szegény mester ígéré, hogy többé ilyeket nem teszen; de midőn a csillagászatra érkezett, megint régi „megbocsáthatlan hibájába“ esék. Minthogy semmi segédeszköze nem volt, kapja magát s a legnagyobb fikzót a terem közepére állítja, hogy a napot ábrázolja, megmondván, miként kell neki mint a napnak lassan tengelye körül forognia; e mellé mindjárt egy kis fiut állított mint Merkuriust, azután egy leányt Venus, melléje egy tanolót a föld ábrázolására; ezek után egy kis pajkos fiu jött mint Mars és így tovább míg az egész bolygórendszer készen lön. Most megmagyarázá mindeniknek, minő sebességgel forduljon sarkán mialatt kiszabott körpályáját megjárna. Erre jelt adván a rendező mester, a nap elkezdé lassan forogni s abban a perczben a bolygók is mozgásnak indulnak, mindenik gyermek gondosan ügyelvén a középponttöli távolságra s hogy a körülban a tengely kö-

rüli forgás is kellő arányban történjék. A bolygók egyrészenek természetesen nagyon sebesen, más részenek meg nagyon lassan kellett keringenie; azonban egyről egyig kitünőleg játszá szerepöket; tánczoltak örömküben, de a szegény mesternek meg kelle a zene árát fizetnie. Az előljáróság értesülvén a kísérletről, azonnal elbocsátá a tanítót, mert egyenesen azt hitték, hogy a gyermekeket éppen a dervisek tánczára tanította.

(Kolozvári időjárás adatok) Brassai Samu tanár kísérletei szerint, melyekre nézve megjegyzendő, hogy a maximum és minimum (a napi legnagyobb és legkisebb meleg) mindig az az előtti nap 10 órájától van számitva, s az ugynevezett thermometrograph által tolmácsolva.

Febr.	barometr.	hőmérő	harmatpont.	
5	8h 28,406	-15,08	-21,04	min:
	2h 28,283	- 9,07	-11,04	-16,00
	10h 28,258	-12,06	-14,02	max:
		Egész nap derült.		-9,00
6	8h 28,106	-14,06	-15,01	min:
	2h 27,962	- 9,03	- 9,07	-15,08
	10h 27,875	-10,09	-11,04	max:
		Vékonyan borult.		-9,00
		derült		
7	8h 27,883	- 6,00	- 6,07	min:
	2h 27,848	- 2,00	- 3,02	-11,02
	10h 27,841	- 3,03	- 4,05	max:
		borult.		-1,02
8	8h 27,708	- 3,06	- 4,06	min:
	2h 27,632	- 1,02	- 2,03	-4,04
	10h 27,582	- 1,09	- 2,05	max:
		havaz		+0,04
9	8h 27,583	- 0,09	- 1,06	min:
	2h 27,613	+ 2,00	- 0,02	-2,00
	10h 27,617	- 0,02	- 1,00	max:
		borult		+4,00
10	8h 27,589	- 1,02	- 2,04	min:
	2h 27,503	+ 2,09	+ 0,07	-2,00
	10h 27,476	+ 1,06	- 1,00	max:
		egész nap tarkáson felleges		+4,00
11	8h 27,411	+ 1,07	+ 1,06	min:
	2h 27,385	+ 5,03	+ 0,06	-0,00
	10h 27,423	+ 2,05	+ 2,03	max:
		borult		+5,08

Szerkesztő Berde Áron.

Nyomják a kir. lyceum betűivel.